

**Лозинская С. В. Общественно-педагогические условия организации трудового воспитания и формирования элементарных трудовых навыков детей дошкольного возраста (1918–1939 гг.)**

Статью посвящено проблеме организации трудового воспитания и формирования элементарных трудовых навыков детей дошкольного возраста (1918–1939 гг.). Рассматриваются особенности деятельности “Харьковской педшколы” и анализируется научный опыт ее представителей. Определяется влияние идеологии на формирование научных позиций дошкольной педагогики.

**Ключевые слова:** ребенок-дошкольник, отечественные педагоги, трудовое воспитание детей дошкольного возраста, рефлексология, педология, “Харьковская педшкола”, формирование элементарных трудовых навыков.

**LOZYNSKA S. V. Social and pedagogic conditions of labour education and formation of elementary labour skills of preschool children (1918–1939).**

The article deals with the problem of organization labour education and formation of elementary labour skills of preschool children (1918–1939). The features and activities of “Kharkiv Pedagogical School” are examined, the scientific works of its representatives are analysed. The influence of ideology on the process of formation of preschool pedagogicscientific positions is determined.

**Keywords:** preschool children, teachers, labour education of preschool children, reflexology, pedology, “Kharkiv Pedagogical School”, formation of elementary labour skills.

УДК 378.015.31:502/504]:66-051

**Лукашенко Т. Ф.**  
**Відкритий міжнародний університет**  
**розвитку людини “Україна”**

### **ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ХІМІКІВ**

Визначено вихідні позиції понять “умова” та “педагогічна умова”. Виявлено організаційно-педагогічні умови функціонування спецкурсу “Екохімія” як чинника формування екологічної компетентності майбутніх інженерів-хіміків, а саме, кваліфікація викладача; якість підготовки студентів, набуття знань на рівні компетенцій; наявність сучасної матеріально-технічної бази навчального закладу; мотивація студента до навчання та вимоги освітньо-професійної підготовки спеціаліста, покладені в основу Національної рамки кваліфікації.

**Ключові слова:** умови, організаційно-педагогічні умови, екологічна компетентність, майбутні інженери-хіміки.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах повинен будуватися таким чином, щоб студенти чітко усвідомлювали значущість здобутих знань та їх роль у майбутній професійній діяльності. Разом з тим, сьогодні ми спостерігаємо суперечності між рівнем підготовки інженерів-хіміків з

екологічних питань і вимогами сучасної практики. Криза в екологічній освіті зумовлена невідповідністю результатів поставленим цілям. Зокрема, невідповідністю програмних вимог до інженера-хіміка, з одного боку, – а з іншого, практично виявленим недостатнім досвідом екологічної компетентності студентів за браком цілеспрямованої організації екологічної підготовки, відсутністю відомостей про шкідливий вплив хімічних елементів на організм людини. Тому особливо гостро постає проблема якості екологічної освіти з упровадженням в Україні принципів Болонського процесу.

Формування екологічної компетентності майбутніх інженерів-хіміків має свою специфіку. Адже майбутнім хімікам необхідно не стільки повідомити про стан природних компонентів у результаті антропогенного впливу, скільки показати можливості попередити, а в крайньому випадку уникнути негативних наслідків цього впливу, а також розкрити проблеми та перспективи їхньої майбутньої спеціальності. Тому введення до навчального процесу спецкурсу “Екохімія” є нагальною потребою, а з уведенням спецкурсу постає питання виявлення організаційно-педагогічних умов його функціонування, які найбільш сприятимуть формуванню екологічної компетентності.

Проблемі формування екологічної компетентності присвячено ряд досліджень. Зокрема, проаналізовано формування екологічної компетентності учнів загальноосвітніх середніх шкіл (Г. М. Міхєєва, Т. В. Тарбінська), інженерів-фахівців цивільного захисту (А. Л. Хрипунова), фахівців технічних напрямів (В. П. Андрущенко, Г. М. Будагянц, Т. О. Бутенко, В. А. Петрук, О. Г. Романовський, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, А. Л. Хрипунова, Н. М. Черновол), студентів біологічних (Л. М. Титаренко) і лісотехнічних спеціальностей (І. П. Магазинщикова) та висвітлювалась роль екологічних знань в освіті (А. О. Андрущук, Є. Ю. Ігнат'єва, М. Рудь). Проте серед проаналізованих досліджень не виявлено таких, які б були присвячені екологічній компетентності інженерів-хіміків, а також відповідних організаційно-педагогічних умов.

**Мета статті** – виявити організаційно-педагогічні умови функціонування спецкурсу “Екохімія” як чинника формування екологічної компетентності майбутніх інженерів хімічних спеціальностей.

Перш ніж визначити організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх інженерів-хіміків необхідно визначити вихідні поняття.

Умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. Завдяки наявності відповідних умов, властивості речей переходять з можливості в дійсність [4, с. 482]. Термін “педагогічна умова” розглядається

як певна обставина чи обстановка, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [5, с. 97]. Організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов.

М. Ф. Войцехівський у своєму педагогічному дослідженні [2, с. 166-172] класифікував організаційно-педагогічні умови в три групи: умови, які забезпечують навчальний процес у системі підвищення кваліфікацій й, у ході якого відбувається формування й розвиток ключових професійних компетентностей; умови, які забезпечують розвиток, зростання та набуття професійної компетентності та умови, що необхідні для управління розвитком професійної компетентності. Щодо студентів з особливими потребами С. Г. Адирхаєв у своєму дослідженні [1, с. 140] виокремлює наступні організаційно-педагогічні складові навчального процесу: теоретична, методична і практична підготовка; дидактичне наповнення навчального процесу; використання комплексу методів мотивації студентів.

На нашу думку, першою організаційно-педагогічною умовою функціонування спецкурсу "Екохімія", що сприятиме формуванню екологічної компетентності, є кваліфікація викладача. Адже від рівня викладання запропонованого матеріалу відповідно залежить і його засвоєння. Викладач повинен бути обізнаним не тільки з дисципліни, яку він викладає, а його кругозір має бути значно ширшим. Професійна діяльність викладача – це форма його активного ставлення до студента, яка передбачає певні цілі, завдання, функції, уміння. Кваліфікований викладач має мати ряд особистих якостей, таких як мотивацію до роботи зі студентами, емпатію, емоційну стійкість, впевненість у власних силах, інтелект, здібності, інтуїцію, аналітичні здібності тощо. Рівень знань викладача повинен у разі перевищувати той обсяг знань, що пропонується студентам.

Вирішення професійних завдань лежить в трансдисциплінарній площині, тобто практичні завдання в рамках однієї навчальної дисципліни розв'язати неможливо, хоча кожна з дисциплін і вносить свій внесок у процес вирішення. Для отримання ефективного результату необхідно реалізувати певну логіку використання інформаційного потенціалу. Незнання та нерозуміння матеріалу у подальшому може призвести до суттєвих прогалин у знаннях, а отже майбутній випускник буде нездатний оцінити екологічну ситуацію, а ще гірше – не зможе передбачити потенційну небезпеку прийняття тих чи інших рішень.

Другою організаційно-педагогічною умовою є якість підготовки студентів, набуття знань на рівні компетенцій. Тобто якість будь-якої освіти в цілому визначають складові якісної підготовки студента:

– розвиток системного мислення;

- творчий підхід до професійної діяльності;
- ефективність методів та методичних підходів;
- здатність до аналізу та самоаналізу;
- ефективність взаємодії викладача та студента;
- педагогічні технології, які використовуються під час навчання;
- здатність до узагальнення навчального матеріалу [3, с. 67].

Третьою організаційно-педагогічною умовою, необхідною для нашого дослідження, ми вважаємо наявність сучасної матеріальної бази навчального закладу. Якщо брати до уваги, що частина наших студентів має вади здоров'я, то стане зрозумілим важливість достатньо сформованого бібліотечного фонду, вільного доступу до мережі Інтернет, сучасно обладнаних комп'ютерних класів. Особливо важливим постає питання супроводу таких студентів. Університет "Україна", в якому проходила частина нашого педагогічного дослідження, має всі переваги над іншими навчальними закладами у забезпеченні рівного доступу до навчання всіх категорій студентів.

Четвертою, не менш важливою, організаційно-педагогічною умовою є мотивація студента до навчання, тобто формування у нього екологічної компетентності. Саме від мотивації залежить успіх у навчанні, саме її становлення зумовлює подальший розвиток особистості у суспільстві. У ролі мотивів можуть виступати фізичні, психологічні та соціальні чинники, а також інтереси, захоплення, схильності до навчання. Виокремлюють кілька груп мотивів: соціальні, спонукальні, пізнавальні, професійно-мотиваційні, а також меркантильні [6, с. 341]. Ми вважаємо, що мотивація студента має бути позитивною, адже докори з боку викладача або батьків не надають впевненості студентам. Мотивація має бути зумовлена значимими для особистості соціальними прагненнями, тобто бути корисними для своєї країни, суспільства; шлях до особистого благополуччя у разі бачення себе компетентним спеціалістом; здобуття знань, розширення власного кругозору, реалізація здібностей тощо.

Обсяг екологічного матеріалу, отриманого студентами внаслідок успішного засвоєння курсу "Екохімія", забезпечив розуміння екологічної аксіоматики, сприяв формуванню у кожного з них особистого ставлення до екологічних проблем світу, рідного краю, а також галузі майбутньої діяльності, що особливо важливо в межах нашого дослідження. Цей обсяг допомагає враховувати екологічні вимоги і стандарти при розв'язанні інженерних та інших завдань, забезпечує запас фундаментальних знань і концептуальних основ сучасної екології, він достатній для подальшого поглиблення й удосконалення екологічної освіти, спрямованої на екологічно безпечну життєдіяльність.

У процесі вивчення теоретичного матеріалу та оволодіння відповідними вміннями у тих, хто навчається, формується відповідальне та творче ставлення, інтерес до здійснення професійної діяльності, відношення до себе як до суб'єкта. Визначення екології дозволяє чітко сформулювати студентам основні принципи безпеки життєдіяльності та основ охорони праці. Доводимо на лекціях, що предметом дослідження екології є детальне вивчення, за допомогою кількісних методів, основ структури і функціонування природних та створених людиною систем. Прямий зв'язок екології з господарською діяльністю людини, особливо з такими масштабними виробництвами, як енергетика, паливно- та ресурсовидобувні комплекси, хімія, транспорт, лісове і сільське господарство, дозволяє чітко сформулювати основні завдання екології в цьому напрямі.

Збалансованість взаємовідносин людини з видами, популяціями та спільнотами є підставою для розв'язання багатьох зазначених проблем господарської діяльності суспільства. Поступово студенти усвідомлюють, що екологія є міждисциплінарною науковою дисципліною. Важливим розділом екологічної науки є розділ про біосферу і ноосферу.

Вимоги освітньо-професійної підготовки спеціаліста, покладені в основу Національної рамки кваліфікації, ми вважаємо шостою організаційно-педагогічною умовою успішного функціонування спецкурсу "Екохімія". 7 червня 2013 р. Міністерство освіти і науки України на офіційному веб-сайті оприлюднило інформацію про громадське обговорення проекту Стратегії розвитку національної системи кваліфікацій. Національна система кваліфікацій охоплює Національну рамку кваліфікацій, освітні та професійні кваліфікації, механізми правового та інституційного регулювання суспільних відносин у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин, що стосуються визнання результатів навчання, розроблення, забезпечення якості та присвоєння кваліфікацій. Термін "компетентність" з позицій Національної рамки кваліфікації розглядається як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості. До основних компетенцій, що визначаються академічними кваліфікаціями належить і екологічна компетенція. За Національною рамкою кваліфікацій спеціаліст має уміти розв'язувати складні задачі та проблеми, що потребують оновлення та інтеграції знань, володіти спеціалізованими концептуальними знаннями, набутими в процесі навчання та професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи.

Лісабонська стратегія навчання впродовж життя, яка була прийнята в березні 2000 року, визначає загальну рамку нових базових

компетентностей, що необхідні людині в контексті визнання людини як основної цінності на європейському континенті. Паралельно існує Європейська рамка кваліфікації навчання впродовж життя (ЄРК) [7]. Вона була прийнята Європейським союзом і пов'язує всі освітні і навчальні кваліфікації, включаючи ті, що пов'язані з Болонською системою.

Як відомо, Болонський процес розпочато у 1996 р. і до нього залучилися 46 країн, в тому числі і Україна. Суттєвим напрямом діяльності Болонського процесу є реформування освітніх програм і зміни у кваліфікаціях. В 2005 р. міністри різних країн ухвалили так звану Болонську рамку, що стала основою для розробки і впровадження стандартів.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Беручи до уваги завдання нашого дослідження, а саме формування екологічної компетентності інженерів-хіміків, ми вважаємо доцільним розроблення нових стандартів спеціаліста, запровадження компетентнісного підходу до розроблення та оновлення професійних та освітніх стандартів, програм підготовки, що розширить можливості студентів використовувати набуту компетентність для продовження навчання, підвищить конкурентоздатність та мобільність на ринку праці. Також надасть можливість визнання кваліфікації на національному рівні і сприятиме їх визнанню на міжнародному рівні, що дозволить зростання мобільності студентів. З викладеного можна зробити висновок про необхідність введення до навчального процесу спецкурсу "Екохімія" як чинника формування екологічної компетентності майбутніх інженерів-хіміків. Адже для прийняття Національної рамки кваліфікацій необхідні саме ці знання – знання про вплив хімічних елементів на навколишнє середовище і організм людини. Виявлено організаційно-педагогічні умови функціонування спецкурсу "Екохімія" як необхідного чинника формування екологічної компетентності майбутніх інженерів-хіміків.

Зазначене вище вказує на те, що нові інженерні кадри повинні мати екологічну компетентність, яка дозволить швидко і професійно розв'язувати завдання, пов'язані із розвитком суспільства як у найближчий час, так і в наступні десятиліття.

#### **Використана література:**

1. *Адирхаєв С. Г.* Організаційно-педагогічні основи фізичного виховання і спорту студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі: монографія. – К.: Університет "Україна", 2013. – 381 с.
2. *Войцехівський М. Ф.* Організаційно-педагогічні умови управління розвитком професійної компетентності методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / М. Ф. Войцехівський. – Київ, 2013. – 236 с.
3. *Волов В. Т., Волова Н. Ю., Четырова Л. Б.* Дистанционное образование: истоки, проблемы, перспективы. – Самара: Рос. академия наук, Самарский научный центр, 2008. – 137 с.
4. *Философский энциклопедический словарь* / [гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

5. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко ; под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – Ростов н/Д: Феникс, 1998. – 512 с.
6. Основи психології / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К. : Либідь, 1996. – 632 с.
7. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. (2006/962/EC) // Official journal of the European Union // L394/ – 30.12.2006/ – P. 10-18.

**ЛУКАШЕНКО Т. Ф. Организационно-педагогические условия формирования экологической компетентности будущих инженеров-химиков.**

Проанализированы исследования, посвященные формированию экологической компетентности. Определены выходные позиции понятий “условие” и “педагогическое условие”. Выявлены организационно-педагогические условия функционирования спецкурса “Экохимия” как составляющего формирования экологической компетентности будущих инженеров-химиков, а именно, квалификация преподавателя; качество подготовки студентов, приобретение знаний на уровне компетенций; наличие современной материально-технической базы учебного заведения; мотивация студента к обучению и требования образовательно-профессиональной подготовки специалиста, положенные в основу Национальной рамки квалификации. Сделаны выводы относительно необходимости разработки новых стандартов специалиста и введения компетентностного подхода. Также освещена необходимость введения в учебный процесс спецкурса “Экохимия”.

**Ключевые слова:** условия, организационно-педагогические условия, экологическая компетентность, будущие инженеры-химики.

**LUKASHENKO T. F. Organizational and pedagogical conditions of formation of the environmental competence of future chemical engineers.**

Results of studies on the formation of environmental competence were analyzed. Starting positions for concepts of “condition” and “pedagogical condition” were defined. Organizational and pedagogical conditions of functioning of special course “Ecochemistry” were identified as a component of formation of the ecological competence of future chemical engineers, namely, teacher qualification, students training quality, acquiring of knowledges on the level of competence, presence of modern technical base at the educational institution, students’ motivation to learn, and requirements of educational and professional training, underlying the National qualification framework. Conclusions on the need for new specialist qualification standards development and for introduction of competence approach were made. Also, the necessity to introduce of the special course “Ecochemistry” into the teaching process was elucidated.

**Keywords:** Conditions, organizational and pedagogical conditions, environmental expertise, future chemical engineers.